

## แนวคิดใหม่ในการกำหนดอายุการบรรลุนิติภาวะในยุคพลิกผัน

### A New Approach to Determine the Age of Emancipation in the Modern Era

บรรลือศักดิ์ นันทะพักษ์<sup>1</sup>, จิดาภา พรยิ่ง<sup>\*2</sup> และ กรกฎ ทองชะไชย<sup>3</sup>

Banluesak Nantapak<sup>1</sup>, Jidapa Pronying<sup>\*2</sup> and Korakod Tongkachok<sup>3</sup>

คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ

Faculty of Law, Thaksin University Songkhla campus

Corresponding Author<sup>\*</sup>

Email: <sup>1</sup>631997108@tsu.ac.th, <sup>2\*</sup>jidapa.p@tsu.ac.th, <sup>3</sup>tokorakod@tsu.ac.th

**Received** September 4, 2022; **Revised** November 1, 2022; **Accepted** November 30, 2022

#### Abstract

The purpose of this research aimed to study a new approach to determine the age of emancipation in the modern era. Preparedness to support the replacement of elderly workers and determining the rights and duties of individuals including considering Thai and foreign laws in determining the age of a person to be appropriate in determining the age of maturity of a person are the key issues leading to propose the revision of the Civil and Commercial Code. The research methodology included qualitative research, document research, in-depth interviews with 10 people and focus group discussions with 20 people. The findings showed that a combination of factors such as the economy, political system, society, governance, education, labour market, information technology, and the outbreak of the coronavirus (COVID-19) has resulted in the changing of people lifestyles. Entering an aging society and growing to age of maturity are important factors leading to the development of human resources in the changing situation. According to Thai Law, The Civil and Commercial Code states that ‘A person, on completion of twenty years of age ceases to be a minor and becomes sui juris’, whereas, a person on completion of eighteen years of age has the right to vote, work in government service, and able to have a driving license. It appeared from the study that many civilized countries have revised their laws in reducing the age of an individual to be the maturity at eighteen due to the rapid change of economic and social context. It was suggested that the age of maturity in Thai Law should be reduced to eighteen years of age in order to increase the

rights and duties of individuals and prepare to support the replacement of elderly workers in Thailand.

**Keywords:** emancipation; labour market; modern era

## บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิดใหม่ในการกำหนดอายุการบรรลุนิติภาวะในยุคพลิกผัน แสวงหาความเหมาะสมต่อการบรรลุนิติภาวะผู้เยาว์ตามบริบทที่เปลี่ยนแปลงของสังคม การเตรียมความพร้อมรองรับ ทดแทนแรงงานผู้สูงอายุ และการกำหนดสิทธิหน้าที่ของบุคคล รวมทั้งกฎหมายไทยและต่างประเทศในการกำหนด อายุของบุคคลต่อความเหมาะสมในการกำหนดอายุการบรรลุนิติภาวะของบุคคลนำไปสู่การปรับปรุงแก้ไขประมวล กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ โดยใช้วิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่ การวิจัยเอกสาร สัมภาษณ์เชิงลึก 10 คน สทนากลุ่มเจาะจง 20 คน ผลวิจัยพบว่า สภาพการณ์เศรษฐกิจ การเมือง สังคม การปกครอง การศึกษา การทำงาน เทคโนโลยี สารสนเทศ และการเกิดโรคระบาดไวรัสโคโรนา (COVID-19) ส่งผลให้ประชาชนปรับเปลี่ยนวิถีชีวิต การเข้าสู่สังคม ผู้สูงอายุ การบรรลุนิติภาวะเป็นปัจจัยสำคัญนำไปสู่การพัฒนาทรัพยากรบุคคลในสถานการณ์ยุคพลิกผัน ซึ่งประมวล กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 19 กำหนดอายุบุคคลบรรลุนิติภาวะยี่สิบปีบริบูรณ์ ขณะที่บุคคลอายุสิบแปดปี มีสิทธิเลือกตั้ง รับราชการ ได้รับใบอนุญาตขับรถยนต์ ส่วนนานาชาติอารยประเทศ ปรับลดอายุบุคคลบรรลุนิติภาวะที่ สิบแปดปี ตามบริบทของเศรษฐกิจและสังคม เสนอแนะว่า ควรปรับอายุบรรลุนิติภาวะของบุคคลลงเป็นสิบแปดปี บริบูรณ์ เพื่อเพิ่มสิทธิหน้าที่ของบุคคลและเตรียมความพร้อมรองรับทดแทนแรงงานผู้สูงอายุของประเทศไทย

**คำสำคัญ:** บรรลุนิติภาวะ; ประกอบอาชีพ; ยุคพลิกผัน

## บทนำ

ประเทศไทยมีความเจริญก้าวหน้าเทคโนโลยีก่อให้เกิดนวัตกรรม ปัญญาประดิษฐ์ และอินเทอร์เน็ตทำให้มี การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วด้วยการนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้ในอุตสาหกรรมมากขึ้นก่อให้เกิดผลกระทบต่อวิถีชีวิต ของคนไทย ในขณะที่โครงสร้างประชากรภายในประเทศเริ่มเข้าสู่สังคมสูงวัย สัดส่วนวัยแรงงานลดน้อยลง ทำให้มีช่วง อายุที่แตกต่างกันเพิ่มขึ้น การเตรียมความพร้อมประชากรภายในประเทศเป็นสิ่งสำคัญก่อให้เกิดความท้าทายต่อการ พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณภาพ ความรู้ และทักษะ เพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงและการขาดแคลน แรงงาน ประเทศไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบและวิธีการให้มีความทันสมัยเท่าทันต่อ สถานการณ์เปลี่ยนแปลงของสังคมโลกทั้งด้าน เศรษฐกิจ การเมือง สังคม สิ่งแวดล้อม และเทคโนโลยี ในยุค อุตสาหกรรมที่มีการนำเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาททำให้วิถีชีวิตของคนไทยเปลี่ยนแปลงไป การดำรงชีวิตจำเป็นต้อง เพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันกันทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ โดยเฉพาะบุคคลที่เป็นเยาวชนคนรุ่นใหม่ให้ มีแนวคิดและทักษะด้านแรงงานที่มีฝีมือ เป็นการเตรียมความพร้อมด้านกำลังคนให้มีความสอดคล้องตามนโยบายของ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ เน้นพัฒนาทักษะอาชีพของผู้เรียน เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต สร้างอาชีพและ รายได้ที่เหมาะสม และเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน การเตรียมความพร้อมด้านกำลังคนและพัฒนาทักษะของ

ทรัพยากรมนุษย์เป็นสิ่งจำเป็นต่อการดำรงชีวิตในยุคพลิกผัน ด้วยการพัฒนาการศึกษาได้อย่างทั่วถึง ก่อให้เกิดความรู้ทักษะอาชีพ แตกต่างจากอดีตที่ผ่านมาเห็นได้จากจำนวนผู้เรียนในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ทุกระดับการศึกษา ปี พ.ศ. 2564 จำนวน 1,815,185 คน (Office of the Vocational Education Commission, 2021) และมีผู้สำเร็จการศึกษาจำนวน 207,064 คน (Information Technology Group for Vocational Education Management Center for Information Technology and Vocational Manpower, 2022) ผู้ที่จบการศึกษาในระดับอาชีวศึกษาระหว่างอายุ 17-18 ปี เป็นกลุ่มผู้มีความพร้อมและสามารถเป็นผู้ประกอบอาชีพอิสระได้ แต่ด้วยข้อกำหนดกฎหมายถือว่าบุคคลที่อยู่ในช่วงอายุดังกล่าวมีสถานะเป็นผู้เยาว์ย่อมถูกกำหนดด้านสิทธิและหน้าที่อย่างจำกัด

แผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี พ.ศ. 2561-2580 มีเป้าหมายสำคัญเพื่อพัฒนาคนในทุกมิติและทุกช่วงวัยให้เป็นคนดี เก่ง และมีคุณภาพ มีความพร้อมทั้งกายใจ สติปัญญา มีสุขภาพที่ดี รับผิดชอบต่อสังคมและผู้อื่น สนับสนุนให้ประชากรเป็นผู้มีทักษะสูง (National Strategy 2018-2037, 2018) และแผนแม่บทการพัฒนาศักยภาพคนไทยตามช่วงวัย พ.ศ. 2561-2579 มีวัตถุประสงค์พัฒนาศักยภาพคนไทยตามช่วงวัยในระยะ 20 ปีข้างหน้า ด้วยการทบทวนวิเคราะห์ใช้กรอบ PEASTEL วิเคราะห์แนวโน้มใหญ่ใน 6 ด้าน คือ ด้านการเมือง เศรษฐกิจสังคม ประชากร ด้านเทคโนโลยี ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านกฎหมายซึ่งส่งผลกระทบต่อสังคมไทยทั้งทางตรงและทางอ้อม (Master Plan for the Development of Thai People's Potential by Age 2018-2036, 2017) ประกอบกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 พ.ศ. 2560-2564 เป็นการเตรียมความพร้อมด้านกำลังคนและการเสริมสร้างศักยภาพของประชากรในทุกช่วงวัย โดยมุ่งเน้นให้เด็กวัยเรียนและวัยรุ่นพัฒนาทักษะการวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ มีทักษะการทำงานและการใช้ชีวิตที่พร้อมเข้าสู่ตลาดแรงงานที่เหมาะสมกับวัยและประสบการณ์ เพื่อสร้างวุฒิภาวะและเตรียมความพร้อมให้กับคนรุ่นใหม่มีศักยภาพของตนเองได้ (National Economic and Social Development Plan Twelfth Edition, 2017-2021, 2016) โดยไม่ต้องคำนึงถึงช่วงวัยและนำเอาอายุมาเป็นตัวกำหนด แต่กฎหมายยังไม่มี明确规定รับกับแผนพัฒนาดังกล่าว อาทิ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 19 กำหนดสิทธิการบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์ที่อายุ 20 ปีบริบูรณ์ ขณะที่มาตรา 20 ใ้บุคคลที่อายุ 17 ปี สามารถทำการสมรสได้และผลการสมรสทำให้บรรลุนิติภาวะเป็นผู้ที่พร้อมด้วยวุฒิภาวะความเหมาะสมในการรับผิดชอบตนเอง ครอบครัว และสังคมได้ เมื่อพิจารณาประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ที่มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2468 เน้นนานกว่า 97 ปีแล้ว และข้อกำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับสิทธิของบุคคลที่อยู่ในช่วงอายุเฉลี่ยที่ไม่ถึง 20 ปี ถูกกำหนดให้อยู่ในสถานะเป็นผู้เยาว์ หรือผู้หย่อนความสามารถต้องได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย จึงส่งผลต่อการพัฒนาประชากรในช่วงวัยของคนรุ่นใหม่ ที่นำเรื่องอายุเกี่ยวกับการบรรลุนิติภาวะ มาเป็นข้อกำหนดสิทธิหน้าที่ และความสามารถของบุคคลในบริบทของเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ในยุคเทคโนโลยีและสารสนเทศที่ใช้แพร่หลายทั่วโลก (Decree The provisions of the Civil and Commercial Code, Books 1 and 2, which have been revised B.E. 2535, 1992)

ประเทศไทย เข้าสู่สถานการณ์ในยุคประสบปัญหาโรคอุบัติใหม่ การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ที่มีอย่างต่อเนื่อง และทั่วโลกให้ความสำคัญกับเทคโนโลยีและสารสนเทศถูกนำมาใช้ในการสื่อสารทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ทำให้การดำเนินชีวิตประจำวันของประชาชนในสังคมเริ่มเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ทั้งด้านอุตสาหกรรม การศึกษา การทำงาน ที่ทุกอย่างพลิกผันไปอย่างรวดเร็วในยุคของการพึ่งพาด้วยเทคโนโลยีและดิจิทัล ประกอบกับเข้าสู่สถานการณ์โครงสร้างสังคมผู้สูงอายุทำให้เกิดการขาดแคลนแรงงาน ในทางกลับกันรัฐต้องรับภาระด้านสวัสดิการผู้สูงอายุมากขึ้น การเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับแรงงานผู้สูงอายุที่ขาดหายไปเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง ที่อาจส่งผลต่อเศรษฐกิจและ

สังคมของประเทศ รัฐจำเป็นต้องริเริ่มแนวคิดเกี่ยวกับการกำหนดอายุการบรรลุนิติภาวะของบุคคล ได้รับสิทธิหน้าที่ให้มากขึ้น เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงตามเทคโนโลยีสภาพแวดล้อมและสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ดังนั้น จึงไม่ควรจำกัดสิทธิหน้าที่ของบุคคลด้วยเหตุที่เกี่ยวข้องกับอายุบรรลุนิติภาวะของบุคคล มาเป็นปัญหาและอุปสรรคในการเตรียมความพร้อมทดแทนแรงงานผู้สูงอายุไปขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ

สำหรับสิทธิการบรรลุนิติภาวะของประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน กฎหมายแพ่ง กำหนดให้บุคคลที่มีอายุตั้งแต่สิบหกถึงสิบแปดปี ที่ทำมาหากินด้วยตัวเองเป็นผู้มีความสามารถปฏิบัติตามกฎหมายแพ่ง (Civil Code of the People's Republic of China (Article 17, 18), 2020) ส่วนประเทศญี่ปุ่น (Civil Code (Part I, Part II, and Part III) ประมวลกฎหมายแพ่ง กำหนดเรื่องความสามารถในการดำเนินการใช้สิทธิทางกฎหมาย โดยกำหนดอายุบรรลุนิติภาวะเมื่อบุคคลมีอายุครบ 20 ปีบริบูรณ์ ต่อมาเดือนมิถุนายน 2018 แก้ไขปรับลดอายุผู้บรรลุนิติภาวะเป็น 18 ปี (ประมวลกฎหมายแพ่ง แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติ ฉบับที่ 59 ของปี 2561 มาตรา 4) ขณะที่ประเทศมาเลเซีย พระราชบัญญัติอายุเสียงข้างมาก พ.ศ. 2514 กำหนดให้บุคคลในมาเลเซียบรรลุนิติภาวะอายุ 18 ปีขึ้นไป (Dorall, 2020) ส่วนสาธารณรัฐสิงคโปร์ พระราชบัญญัติกฎหมายแพ่ง (Civil Law Act (Chapter 43)) กำหนดอายุขั้นต่ำให้ผู้ที่มีความสามารถทำสัญญาได้จากอายุ 21 ปี ลดลงเป็นอายุ 18 ปีบริบูรณ์ สำหรับสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ประมวลกฎหมายแพ่ง (BGB) ในส่วนทั่วไป (Bürgerliches Gesetzbuch (BGB) Allgemeiner) การบรรลุนิติภาวะอายุส่วนใหญ่เกิดขึ้นเมื่ออายุครบ 18 ปี (§2 BGB) ส่วนประเทศไทย มีกฎหมายหลายฉบับให้สิทธิหน้าที่กับบุคคลอายุ 18 ปีขึ้นไป อาทิ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 มาตรา 95 กำหนดคุณสมบัติผู้มีสิทธิเลือกตั้ง อายุไม่ต่ำกว่า 18 ปีในวันเลือกตั้ง (The Constitution of the Kingdom of Thailand, B.E. 2560, 2017) พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ.2551 มาตรา 36 ก คุณสมบัติทั่วไป (2) กำหนดให้ผู้ที่เข้ารับราชการเป็นข้าราชการพลเรือน อายุไม่ต่ำกว่า 18 ปี (Act The Civil Service Regulations, B.E. 2551, 2008) และพระราชบัญญัติตำรวจแห่งชาติ พ.ศ. 2547 มาตรา 48 (2) กำหนดให้ผู้ได้รับบรรจุเข้ารับราชการตำรวจ มีอายุไม่ต่ำกว่า 18 ปีบริบูรณ์ (Act The Royal Thai Police, B.E. 2547, 2004) และพระราชบัญญัติรถยนต์ พ.ศ. 2522 มาตรา 46 กำหนดให้ผู้ขอใบอนุญาตขับรถยนต์ส่วนบุคคลมีอายุไม่ต่ำกว่า 18 ปีบริบูรณ์ เป็นต้น (The Motor Vehicle Act, B.E. 2522, 1979)

เมื่อกฎหมายเป็นสิ่งที่กำหนดกฎเกณฑ์และกติกาให้ถือปฏิบัติเพื่อความสงบเรียบร้อยในสังคม แต่กฎหมายนำมาบังคับใช้ในปัจจุบันอาจเป็นปัญหาให้สังคมเช่นเดียวกัน หากกฎหมายนั้นไม่ทันต่อสถานการณ์ในปัจจุบันย่อมจะเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ดังนั้น เพื่อเตรียมความพร้อมของคนทำงานเพิ่มมากขึ้นรวมถึงเป็นการรองรับทดแทนแรงงานของผู้สูงอายุที่ลดน้อยถอยลงไปและเป็นไปตามเจตนารมณ์รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 มาตรา 258 (ค) กำหนดให้มีการปรับปรุงกฎหมายออกกฎหมาย กฎ ระเบียบ หรือข้อบังคับ ให้สอดคล้องกับมาตรา 77 ให้มีกฎหมายเท่าที่จำเป็น และยกเลิกหรือปรับปรุงกฎหมายที่หมดความจำเป็นหรือไม่สอดคล้องกับสภาพการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคมของประเทศ และสอดคล้องกับหลักสากลเลือกตั้ง (The Constitution of the Kingdom of Thailand, B.E. 2560, 2017)

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาแนวคิดใหม่ในการกำหนดอายุการบรรลุนิติภาวะในยุคพลิกผัน ที่มีผลต่อการกำหนดอายุบรรลุนิติภาวะของบุคคลมีความเหมาะสมเพียงใด เพื่อเตรียมความพร้อมรองรับทดแทนแรงงานผู้สูงอายุล่วงถึงกำหนดสิทธิหน้าที่ของบุคคลเพิ่มมากขึ้น โดยนำบริบทของเศรษฐกิจและสังคมสถานการณ์ที่เปลี่ยนไปตามยุคสมัย นำไปสู่การปรับปรุงกฎหมายที่เอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

## วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัญหาเกี่ยวกับแนวคิดใหม่ในการกำหนดอายุของบุคคลที่มีผลต่อการบรรลุนิติภาวะในยุค พลิกผัน ในการเตรียมความพร้อมรองรับทดแทนแรงงานผู้สูงอายุและการกำหนดสิทธิหน้าที่ของบุคคล
2. เพื่อศึกษากฎหมายไทยและต่างประเทศเกี่ยวกับแนวคิดใหม่ในการกำหนดอายุของบุคคลที่มีผลต่อการ บรรลุนิติภาวะ และความเหมาะสมในการกำหนดอายุของบุคคล นำไปสู่ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงแก้ไขประมวล กฎหมายแพ่งและพาณิชย์

## ขอบเขตการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ เรื่องแนวคิดใหม่ในการกำหนดอายุการบรรลุนิติภาวะในยุค พลิกผัน ได้รับการสนับสนุนทุนอุดหนุนการวิจัยและนวัตกรรมทุนวิจัยมหาบัณฑิต วช. ด้านมนุษยศาสตร์และ สังคมศาสตร์ จากสำนักงานวิจัยแห่งชาติ ประจำปีงบประมาณ 2564 โดยมีขอบเขตการวิจัยดังนี้

**ขอบเขตด้านเนื้อหา** ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีหลักการเกี่ยวกับการบรรลุนิติภาวะ การพัฒนาการของมนุษย์ แนวคิดใหม่ในการกำหนดอายุการบรรลุนิติภาวะในยุคพลิกผัน สิทธิการบรรลุนิติภาวะของบุคคล และรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2541 พระราชบัญญัติตำรวจ แห่งชาติ พ.ศ. 2547 พระราชบัญญัติรถยนต์ พ.ศ. 2522 และประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

**ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูล** แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เป็นการเก็บ รวบรวมข้อมูลเชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วย ผู้แทนหน่วยงานภาครัฐ ผู้แทนผู้ประกอบการระดับผู้บริหาร กลุ่ม ผู้เยาว์ กลุ่มนักวิชาการ และผู้ที่มีความเชี่ยวชาญด้านจิตเวชและผู้เชี่ยวชาญด้านจิตแพทย์ และการระดมความคิดเห็น ด้วยการสนทนากลุ่มเจาะจง (Focus Group) ตัวแทนกลุ่มบุคคลที่มีส่วนได้เสียประกอบด้วย กลุ่มเยาวชนจังหวัดสงขลา กลุ่มผู้ประกอบการ กลุ่มนักวิชาการ และกลุ่มผู้ประกอบการภาคเอกชน

**ขอบเขตด้านพื้นที่** ในการรวบรวมข้อมูลกำหนดไว้ คือ ในเขตพื้นที่จังหวัดสงขลา เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มี สถานศึกษาด้านอาชีวศึกษาให้ผู้เรียนมีทักษะเชี่ยวชาญเฉพาะด้านและทักษะสายวิชาชีพ หลายแห่งมากกว่าในจังหวัด อื่นในเขตภาคใต้ตอนล่าง

**ขอบเขตด้านระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย** ตั้งแต่ 1 กันยายน 2564 ถึงวันที่ 31 สิงหาคม 2565

## ทบทวนวรรณกรรม

การศึกษาการกำหนดอายุของบุคคลที่มีผลต่อการบรรลุนิติภาวะในยุคพลิกผัน เพื่อเตรียมความพร้อม รองรับทดแทนแรงงานผู้สูงอายุ และการกำหนดสิทธิหน้าที่ของบุคคลให้เพิ่มมากขึ้น มีดังนี้

### การบรรลุนิติภาวะ

การบรรลุนิติภาวะเป็นเรื่องของความสามารถในการทรงสิทธิของบุคคลเมื่อมีอายุถึงกำหนดให้สามารถใช้ สิทธิได้สมบูรณ์ด้วยตนเอง โดยกฎหมายกำหนดให้บุคคลพ้นจากภาวะผู้เยาว์และบรรลุนิติภาวะเมื่อมีอายุ 20 ปี บริบูรณ์ หรือเมื่อผู้เยาว์ทำการสมรสโดยชอบด้วยกฎหมาย (Office of the Royal Thai Council, 2011) บุคคลที่ยังไม่ บรรลุนิติภาวะมีสถานะเป็น “ผู้เยาว์” ถือได้ว่าเป็นผู้ที่อ่อนด้อยทางด้านสติปัญญา ร่างกาย และวุฒิภาวะจึงถูกจำกัด ความสามารถในการใช้สิทธิในการกระทำการใด ๆ โดยลำพังและให้ผู้แทนโดยชอบธรรมกระทำการแทน หรือให้ความ

ยินยอม การกระทำนั้นจึงจะสมบูรณ์ตามกฎหมายจนกระทั่งอายุครบ 20 ปีบริบูรณ์ถึงจะพ้นจากภาวะการเป็น  
ผู้เยาว์และข้อจำกัดอำนาจดังกล่าว ดังนั้น เมื่อการบรรลุนิติภาวะเกิดจากการเจริญเติบโตของมนุษย์และให้มีผลเป็นผู้  
บรรลุนิติภาวะตามกฎหมาย แสดงให้เห็นว่าอายุที่เหมาะสมในการบรรลุนิติภาวะย่อมสามารถปรับเปลี่ยนได้ตาม  
บริบทการเปลี่ยนแปลงของประเทศนั้น ๆ ส่วนใหญ่การแบ่งอายุระหว่างผู้เยาว์และผู้บรรลุนิติภาวะในแต่ละประเทศมี  
ความแตกต่างกันตามความเหมาะสม โดยปกติจะอยู่ในช่วงระหว่างอายุ 18 ถึง 21 ปี (Merriam-Webster, 2020)

### การพัฒนาการของมนุษย์

ในด้านการเจริญเติบโตของมนุษย์นักจิตวิทยาพัฒนาการได้แบ่งช่วงอายุ 17-20 ปี เป็นช่วงวัยรุ่นตอนปลายที่  
มีความสมบูรณ์พร้อมทั้งร่างกาย สังคม และอารมณ์ มีการปรับเปลี่ยนลักษณะนิสัยและความรู้สึกแบบเด็กไปสู่วัย  
ผู้ใหญ่ (Kaewkangwan, 2018) และช่วงวัยผู้ใหญ่จะอยู่ระหว่าง 20-60 ปี (Sukonthasab & Khiepompuang, 2016) ใน  
ด้านทฤษฎีจิตวิทยามาสโลว์ (Maslow) เห็นว่าความต้องการของมนุษย์มี 5 ระดับ และความต้องการต่าง ๆ เกิดจาก  
ธรรมชาติภายในของมนุษย์เป็นพื้นฐานไม่เปลี่ยนแปลงมาแต่กำเนิด แต่ถูกปรุงแต่งขึ้นในภายหลังตามปัจจัยภายนอก  
และความแตกต่างระหว่างบุคคล (Grinstead, 2015) การพัฒนาทางเพศ ฟรอยด์ (Freud) เห็นว่า ระยะสนใจเพศตรง  
ข้าม (Genital Stage) คือ ระยะเริ่มตั้งแต่วัยรุ่นจนถึงวัยผู้ใหญ่ ระหว่างอายุ 12-18 ปี เป็นวัยที่มีแรงขับทางเพศอย่าง  
เต็มที่ความรู้สึกทางเพศอย่างสมบูรณ์ ความสัมพันธ์กับบิดามารดาจะลดลง สร้างสัมพันธ์ภาพกับบุคคลอื่นมากขึ้น  
และมีการแสวงหาคู่ นำไปสู่การแต่งงานและมีครอบครัวเติบโตเป็นผู้ใหญ่ต่อไป (Cherry, 2021) ด้านพัฒนาการทาง  
สติปัญญา Jerome Seymour Bruner เห็นว่าเด็กเริ่มเรียนรู้แนวคิดใหม่ ๆ พวกเขาต้องการความช่วยเหลือจากครูและ  
ผู้ใหญ่ในรูปแบบการสนับสนุนแต่เมื่อพวกเขาเป็นอิสระในการคิดมากขึ้นและได้รับทักษะและความรู้ใหม่ ๆ การ  
สนับสนุนค่อย ๆ จางหายไป (Jerom Bruner's Constructivist Theory of Development, 2019) เช่นเดียวกับพัฒนาการ  
เพียเจต์ (Piaget) เห็นว่าเด็กอายุ 12 ปีขึ้นไปพัฒนาการเป็นรูปธรรมจะดำเนินการกับสิ่งต่าง ๆ ได้ ในระหว่างขั้นตอนนี้  
วัยรุ่นสามารถจัดการกับความคิดที่เป็นนามธรรมได้ และสามารถจัดการกับปัญหาสมมุติฐานได้ด้วยวิธีแก้ปัญหาที่  
เป็นได้มากมาย (Saul Meleod, 2022)

### แนวคิดใหม่ในการกำหนดอายุการบรรลุนิติภาวะในยุคพลิกผัน

คำว่า "Innovation" หรือนวัตกรรม มีรากศัพท์มาจาก Innovare ในภาษาละติน หมายถึง แนวคิดใหม่หรือการ  
ใช้ประโยชน์ที่มีอยู่แล้วมาใช้ในรูปแบบใหม่ ๆ ในการทำงาน ส่วนคำว่า "ยุคพลิกผัน" (Modern Era) หมายถึง ยุค  
สมัยใหม่ หรือยุคปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงเป็นไปอย่างฉับพลัน ดังนั้นแนวคิดใหม่ในการกำหนดอายุการบรรลุนิติ  
ภาวะในยุคพลิกผันเกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ดังนี้

การศึกษา จากอดีตการศึกษามีขึ้นเฉพาะกลุ่มเท่านั้นแต่ปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปโดยมีจัดให้บุคคลเข้า  
รับการศึกษาอบรมในการศึกษาภาคบังคับ โดยรัฐมีหน้าที่ดำเนินการให้เด็กทุกคนได้รับการศึกษาเป็นเวลา 12 ปี ตั้งแต่  
ก่อนวัยเรียนจนจบการศึกษาภาคบังคับโดยไม่เก็บค่าใช้จาย และส่งเสริมให้มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต (The Constitution  
of the Kingdom of Thailand, B.E. 2560, 2017) มีการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ของประเทศ  
ตลอดช่วงชีวิต ด้วยการวางรากฐานการพัฒนาอย่างเป็นระบบ โดยมุ่งเน้นให้ประชากรทุกช่วงวัยให้เป็นคนดี เก่ง และ  
มีคุณภาพ มีความสามารถการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับทักษะในศตวรรษที่ 21 (National Strategy 2018-2037, 2018) ด้วย  
การ ผลิตและพัฒนากำลังคนในด้านวิชาชีพระดับฝีมือ ระดับเทคนิค และระดับเทคโนโลยีเป็นการยกระดับการศึกษา  
วิชาชีพให้สูงขึ้นเพื่อรองรับความต้องการของตลาดแรงงานเน้นทักษะทางปฏิบัติและประกอบอาชีพอิสระที่มีคุณภาพ  
ตามมาตราฐานสากล (พระราชบัญญัติการอาชีวศึกษา พ.ศ. 2551) เห็นได้ว่าผู้ที่จบการศึกษาภาคบังคับหรือระดับ

อาชีวศึกษาส่วนใหญ่อยู่ในช่วงอายุ 18-20 ปี เป็นผู้ที่เหมาะสมสำหรับเตรียมความพร้อมรองรับทดแทนแรงงานผู้สูงอายุอย่างเต็มรูปแบบ

ด้านสังคม สำหรับประเทศไทยกำลังเปลี่ยนผ่านเข้าสู่สังคมสูงวัยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 และมีการคาดการณ์ไว้ว่า ในปี พ.ศ. 2564 สัดส่วนของผู้สูงอายุจะเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 20-30 เปอร์เซนต์ แสดงว่าในจำนวนประชากร 100 คน จะมีผู้สูงอายุประมาณ 30 คน และคาดว่าปี พ.ศ. 2568 สังคมไทยจะเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์ ส่งผลต่อปัญหาเศรษฐกิจและสังคมโดยรวม จากจำนวนสัดส่วนผู้สูงอายุมากขึ้นขณะที่วัยทำงานเท่าเดิมหรือลดลง เกิดการขาดแคลนแรงงาน จึงมีการใช้เครื่องจักรหรือนำเทคโนโลยีเข้ามาทดแทนแรงงานคน หรือมีการนำเข้าแรงงานต่างด้าวมากขึ้น เมื่อวัยสูงอายุหรือวัยเกษียณขาดรายได้หรือมีรายได้น้อยลงทำให้การออมลดลง วัยทำงานต้องรับภาระมากขึ้น ทำให้ภาครัฐต้องเพิ่มค่าใช้จ่ายทางด้านสาธารณสุข การแพทย์ สวัสดิการเพื่อบริการทางสังคม ทำให้การลงทุนและการออมของประเทศลดลงตามไปด้วย (Network Capacity Building and Development Group Division for the Promotion of Elderly Potential, 2019)

การเปลี่ยนแปลงทางด้านสิ่งแวดล้อม หลังเกิดการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อโควิด-19 ทำให้เศรษฐกิจเข้าสู่ภาวะถดถอย เกิดผลกระทบต่อผู้ใช้แรงงาน จากการประมาณการของธนาคารแห่งประเทศไทย พบว่าการระบาดในรอบสองมีผลกระทบต่อแรงงานจำนวน 47 ล้านคน โดยจำนวน 1.1 ล้านคนมีความเสี่ยงที่จะตกงาน และอีก 3.6 ล้านคนมีความเสี่ยงรายได้จะลดน้อยลง หรืออาจไม่มีพอต่อการดำรงชีวิต ผลกระทบดังกล่าวทำให้รัฐต้องเข้ามาดำเนินการเกี่ยวกับสิทธิประโยชน์ที่เกิดจากการว่างงานทำให้การพัฒนาในด้านต่าง ๆ ลดลง ด้วยเหตุว่ารัฐบาลมุ่งเน้นมาตรการที่มีความจำเป็นในด้านสาธารณสุขเพื่อต่อสู้กับการระบาดของโรคดังกล่าว ซึ่งเป็นผลกระทบต่อบริบททางเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลง (Jisuchon, 2021)

### สิทธิการบรรลุนิติภาวะของบุคคล

ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทย มาตรา 19 กำหนดให้บุคคลบรรลุนิติภาวะที่ยี่สิบปีบริบูรณ์ ส่วนบุคคลที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะถือเสมือนว่าเป็นผู้หย่อนความสามารถ ย่อมถูกจำกัดความสามารถในการใช้สิทธิรวมถึงการทํานิติกรรมสัญญาบางประการ เพื่อป้องกันมิให้ถูกเอาเปรียบจากผู้ไม่สุจริต ซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 ได้รับรองคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคล (มาตรา 4) และหมวด 3 ว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทยย่อมได้รับความคุ้มครองตราบทว่าการใช้สิทธิหรือเสรีภาพนั้นไม่กระทบกระเทือนหรือเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของรัฐ ความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน และไม่เป็นการละเมิดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น บุคคลย่อมมีสิทธิ เสรีภาพในชีวิตและร่างกาย ซึ่งเป็นสิทธิแห่งความเป็นมนุษย์ เป็นสิทธิธรรมชาติที่ติดตัวมาแต่เกิดในการกำหนดเจตจำนงของตนเองอย่างเสรี

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights หรือ UDHR) เห็นว่าสิทธิและเสรีภาพเป็นสิ่งที่ต้องได้รับการปกป้องเพื่อให้มนุษย์สามารถมีชีวิตอยู่ได้อย่างเสรี เท่าเทียม และมีศักดิ์ศรี แบ่งออกเป็น 2 ประเภคือ “สิทธิตามกฎหมาย” และ “สิทธินอกกฎหมาย” สิทธิประเภทหลังเป็นสิทธิที่มีอยู่เองตามธรรมชาติถือว่าเป็นสิทธิแห่งความเป็นมนุษย์ หากพิจารณากำหนดอายุและคุ้มครองสิทธิเด็กปรากฏในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (Convention of the Rights of the Child – CRC) จัดทำขึ้นตามกฎบัตรสหประชาชาติให้ความหมายคำว่า “เด็ก” หมายถึง มนุษย์ทุกคนที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปี เว้นแต่จะบรรลุนิติภาวะก่อนนั้นตามกฎหมายของแต่ละประเทศ เมื่อพิจารณาสิทธิของบุคคลที่มีผลต่อการบรรลุนิติภาวะ ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน พบว่า กฎหมายแพ่งกำหนดให้บุคคลที่มีอายุตั้งแต่ 16 ถึง 18 ปี ที่ทำมาหากินด้วยตัวเองเป็นผู้มีความสามารถปฏิบัติตามกฎหมายแพ่งได้

(Civil Code of the People's Republic of China (Article 17, 18), 2020) และให้ผู้ที่มีอายุมากกว่า 18 ปี ให้สิทธิในการปฏิบัติหน้าที่ราชการและมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางแพ่งที่เหมาะสมกับช่วงอายุและสติปัญญา (Law Library of Congress. 2007) อีกทั้งให้สิทธิกับพลเมืองที่มีอายุ 18 ปี มีสิทธิเลือกตั้งและสมัครรับเลือกตั้งได้ (Constitution of the People's Republic of China. 1982 ) ส่วนประเทศญี่ปุ่น (Civil Code (Part I, Part II, and Part III) ประมวลกฎหมายแพ่งกำหนดเรื่องความสามารถในการดำเนินการใช้สิทธิทางกฎหมายโดยกำหนดอายุบรรลุนิติภาวะเมื่อบุคคลมีอายุครบ 20 ปีบริบูรณ์ ต่อมาเดือนมิถุนายน 2018 แก้ไขปรับลดอายุผู้บรรลุนิติภาวะเป็น 18 ปี ด้วยเหตุที่ประสบปัญหาด้านโครงสร้างของสังคมผู้สูงอายุส่งผลต่อการขาดแรงงานในวัยทำงานกระทบถึงเศรษฐกิจของประเทศ (ประมวลกฎหมายแพ่ง แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติ ฉบับที่ 59 ของปี 2561 มาตรา 4) รวมถึงการให้สิทธิกับบุคคลอายุ 18 ปีสามารถลงคะแนนเลือกตั้งได้ ขณะที่สาธารณรัฐสิงคโปร์พระราชบัญญัติกฎหมายแพ่ง (Civil Law Act (Chapter 43)) กำหนดอายุขั้นต่ำให้ผู้ที่มีความสามารถทำสัญญาได้จากอายุ 21 ปี ต่อมาปรับลดลงเป็นอายุ 18 ปีบริบูรณ์ และให้สิทธิทำนิติกรรม สัญญา ดำเนินการทางกฎหมายหรือการดำเนินการใด ๆ ที่เกิดขึ้นหรือเกี่ยวข้องกับสัญญาในนามตนเอง เสมือนว่าตนบรรลุนิติภาวะแล้ว เพื่อเป็นการสนับสนุนการประกอบธุรกิจของพลเมืองในประเทศ ส่วนประเทศมาเลเซีย มีพระราชบัญญัติอายุเสี่ยงข้ามก พ.ศ. 2514 กำหนดให้บุคคลในมาเลเซียบรรลุนิติภาวะอายุ 18 ปีขึ้นไป (Anne Dorall, 2020) สำหรับสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมนี (BGB) ในส่วนทั่วไป (Bürgerliches Gesetzbuch (BGB) Allgemeiner) การบรรลุนิติภาวะอายุส่วนใหญ่เกิดขึ้นเมื่ออายุครบ 18 ปี (§2 BGB) มาตรา 104 กำหนดว่าบุคคลอายุต่ำกว่า 17 ปี ไม่สามารถทำนิติกรรมสัญญาได้เพราะถือว่าเป็นผู้เยาว์ และมาตรา 285 กฎหมายให้ถือว่าการแสดงเจตนาของผู้เยาว์ที่อายุต่ำกว่าที่กฎหมายกำหนดตกเป็นโมฆะ ดังนั้น จากผลการศึกษาสิทธิของบุคคลที่มีผลต่อการบรรลุนิติภาวะทั้ง 5 ประเทศแล้ว เห็นว่าการกำหนดอายุของบุคคลมีเหตุผลแตกต่างกันไปแต่ละประเทศ แต่สิ่งที่เหมือนกันก็คือทุกประเทศดังกล่าวกำหนดผลบรรลุนิติภาวะของบุคคลอายุ 18 ปีเหมือนกัน สะท้อนให้เห็นแนวโน้มของต่างประเทศเกี่ยวกับความเจริญแบบก้าวกระโดด การประกอบอาชีพทดแทนแรงงานผู้สูงอายุ อันเป็นเหตุผลที่นานาอารยประเทศใช้สนับสนุนในการกำหนดและปรับเกณฑ์การบรรลุนิติภาวะของบุคคล เพื่อเป็นการเพิ่มสิทธิหน้าที่ของบุคคลให้เร็วยิ่งขึ้นทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยีและสารสนเทศ ในสภาวะการณ์ปัจจุบันที่โลกก้าวเข้าสู่ยุคแห่งความไร้พรมแดน

ดังนั้น การบรรลุนิติภาวะหรือเข้าสู่วัยผู้ใหญ่ต้องพิจารณาในมุมมองที่หลากหลายมิติ ไม่ควรมองแค่มิติของอายุเพียงอย่างเดียว ด้วยเหตุว่ามนุษย์มีพัฒนาการและเจริญเติบโตที่แตกต่างกัน เป็นกระบวนการต่อเนื่องและเชื่อมโยงกัน ในแต่ละช่วงวัยจะมีบางอย่างที่คล้ายกันและแตกต่างกันไม่ว่าจะเป็นโครงสร้างของร่างกาย การเจริญเติบโต ลักษณะพัฒนาการ ความต้องการ ความรู้สึกนึกคิด พฤติกรรม และสุขภาพ เมื่อพิจารณาพัฒนาการของบุคคลอายุ 18 ปี และ 20 ปีเห็นว่าไม่มีความแตกต่างกันมากนัก และ ปัจจุบันบุคคลอายุ 18 ปีได้รับการศึกษาแตกต่างจากอดีตที่ผ่านมา มีความกล้าในการแสดงออก มีส่วนร่วมในการรับผิดชอบต่อครอบครัวและสังคมมากขึ้น ควรมีแนวคิดในการบรรลุนิติภาวะใหม่ให้บุคคลที่มีอายุ 18 ปี ได้มีโอกาสใช้สิทธิของตนเองให้มากยิ่งขึ้นเป็นการขยายสิทธิของบุคคลให้มากขึ้นเพื่อรองรับสังคมสูงวัย ละเป็นกำลังในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจสังคมของประเทศชาติต่อไป

## วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยตรงระหว่างผู้วิจัยกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 5 กลุ่ม ๆ ละ 2 คน จำนวน 10 คน ประกอบด้วย ผู้แทนหน่วยงานภาครัฐ ผู้แทน

ผู้ประกอบการระดับผู้บริหาร กลุ่มผู้เยาว์ กลุ่มนักวิชาการ และกลุ่มผู้ที่มีความเชี่ยวชาญด้านจิตเวชหรือผู้เชี่ยวชาญด้านจิตแพทย์ และการระดมความคิดเห็นด้วยการสนทนากลุ่มเจาะจง (Focus Group) ตัวแทนกลุ่มบุคคลที่มีส่วนได้เสียจำนวน 4 กลุ่ม ๆ ละ 5 คน รวมจำนวน 20 คน ประกอบด้วย กลุ่มเยาวชนจังหวัดสงขลา กลุ่มผู้ประกอบการ กลุ่มนักวิชาการ และกลุ่มผู้ประกอบการธุรกิจภาคเอกชน ได้ผ่านการตรวจสอบแบบสัมภาษณ์จากผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 คน และผ่านการพิจารณาจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคน มหาวิทยาลัยทักษิณ ใบรับรองเลขที่ COA No. TSU 2021\_237 REC No. 0416 โดยข้อมูลที่ได้นำไปใช้เป็นข้อสรุปในการเสนอแนะแนวทางในการกำหนดเกณฑ์อายุการบรรลุนิติภาวะของบุคคลในประเทศไทย

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการทบทวนเอกสาร การสัมภาษณ์ และการระดมความคิดเห็น สนทนากลุ่มเจาะจง มาเปรียบเทียบระหว่างแต่ละบุคคลจัดลำดับความสำคัญและคุณลักษณะของข้อมูล เพื่อทำการวิเคราะห์ข้อมูลอย่างเป็นระบบนำไปสู่การเชื่อมโยงข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนา และประมวลผลเพื่อนำไปสู่คำตอบตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยตามหลักวิชาการต่อไป

## ผลการวิจัย

ผลการวิจัยปัญหาเกี่ยวกับการกำหนดอายุของบุคคลที่มีผลต่อการบรรลุนิติภาวะในยุคพลิกผัน เพื่อเตรียมความพร้อมรองรับทดแทนแรงงานผู้สูงอายุ และการกำหนดสิทธิหน้าที่ของบุคคลให้เพิ่มมากขึ้น มีดังนี้

### 1. แนวคิดใหม่เกี่ยวกับการกำหนดอายุการบรรลุนิติภาวะในยุคพลิกผัน

การบรรลุนิติภาวะเป็นเรื่องของความสามารถในการทรงสิทธิของบุคคลเมื่อมีอายุถึงกำหนดที่กฎหมายให้พ้นจากภาวะความเป็นผู้เยาว์และให้มีความสามารถใช้สิทธิตามกฎหมายทั้งปวงได้โดยสมบูรณ์ด้วยตนเอง โดยกฎหมายกำหนดให้บุคคลพ้นจากภาวะผู้เยาว์และบรรลุนิติภาวะเมื่อมีอายุ 20 ปีบริบูรณ์ ผลศึกษาพบว่า ข้อกำหนดเรื่องอายุของบุคคลที่มีผลต่อการบรรลุนิติภาวะประกอบ 3 ประการด้วยกัน

ประการแรก เกิดจากการพัฒนาด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา เป็นการกำหนดความสามารถในการบรรลุนิติภาวะของบุคคล ให้เหมาะสม ซึ่งทฤษฎีด้านจิตวิทยาของ มาสโลว์ (Maslow) อธิบายการพัฒนาพื้นฐานของมนุษย์เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และถูกปรับแต่งภายหลังตามความต้องการ พฤติกรรมความต้องการจะเป็นไปตามลำดับขั้นไม่มีความแน่นอนตายตัว สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามสิ่งแวดล้อมและความแตกต่างของบุคคล ส่วนทฤษฎีพัฒนาการของ ฟรอยด์ (Freud) เห็นว่าอิทธิพลที่มีผลต่อการพัฒนาการของมนุษย์คือสัญชาตญาณทางเพศหรือกามารมณ์ ฟรอยด์ เห็นว่าเด็กที่มีอายุระหว่าง 12-18 ปี เป็นวัยที่มีความรู้สึกทางเพศที่สมบูรณ์ และเป็นวัยที่พร้อมจะสืบพันธุ์ ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีพัฒนาการนักจิตวิทยาผู้เชี่ยวชาญด้านสติปัญญา เพียเจต์ (Piaget) เห็นว่าเด็กที่มีอายุ 12 ปีขึ้นไปมีพัฒนาการเป็นรูปธรรมยิ่งขึ้น สามารถดำเนินการกับสิ่งต่าง ๆ ได้ สามารถจัดการกับความคิดที่เป็นนามธรรม การพัฒนาการของบุคคลจะเป็นไปอย่างต่อเนื่องและไม่อาจแยกออกได้อย่างชัดเจนบุคคลที่มีอายุระหว่าง 18-20 ปี เป็นช่วงที่มีร่างกายสมบูรณ์แข็งแรงเต็มที่ สติปัญญา อารมณ์ และสังคมมีการพัฒนาที่ค่อนข้างสมบูรณ์เป็นช่วงวัยผู้ใหญ่ตอนต้นนับว่าเป็นกำลังสำคัญและเป็นกลไกขับเคลื่อนเศรษฐกิจสังคมได้

ประการที่สอง การพัฒนาการศึกษา เห็นได้ว่าประเทศไทยในปัจจุบันได้มีการจัดทำแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579 ภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 สนับสนุนให้รัฐต้องดำเนินการให้เด็กทุกคนได้รับการศึกษาเป็นเวลา 12 ปี ตั้งแต่ก่อนวัยเรียนจนจบการศึกษาภาคบังคับโดยไม่เก็บค่าเล่าเรียน และให้ประชาชนได้รับการศึกษาตามความต้องการในระบบต่าง ๆ ส่งเสริมให้มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต ในส่วนแผนพัฒนาเศรษฐกิจและ

สังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 พ.ศ. 2560-2564 ได้วางรากฐานให้คนไทยเป็นคนเก่งมีทักษะความรู้ความสามารถและพัฒนาตนเองได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต และพระราชบัญญัติการอาชีวศึกษา พ.ศ. 2551 มีเป้าหมายผลิตและพัฒนากำลังคนในด้านวิชาชีพระดับฝีมือ ระดับเทคนิค และระดับเทคโนโลยีที่มีคุณภาพตามมาตรฐานสากลเพื่อรองรับความต้องการของตลาดแรงงาน แสดงให้เห็นว่าปัจจุบันผู้ที่จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาและระดับอาชีวศึกษาในช่วงวัยอายุ 17-18 ปี มีความรู้ความสามารถเหมาะสมสำหรับเตรียมความพร้อมรองรับทดแทนแรงงานผู้สูงอายุอย่างเต็มรูปแบบ

ประการที่สาม การเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม เห็นได้จากอดีตถึงปัจจุบัน ประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสังคม ด้านพฤติกรรม วัฒนธรรม เข้าสู่สังคมยุคใหม่เรียกว่า “The New Normal” เป็นผลจากการพัฒนาทางด้านเทคโนโลยี การสื่อสาร วิทยาศาสตร์ ทำให้การรับรู้ ข่าวสาร ความรู้ และการบันเทิงเป็นไปอย่างทั่วถึง ประกอบกับสังคมไทยกำลังเข้าสู่สังคมสูงวัย ก่อให้เกิดปัญหาเศรษฐกิจและสังคมโดยรวม ผลจากสัดส่วนผู้สูงอายุเริ่มมีมากขึ้น ขณะที่วัยทำงานเท่าเดิมหรือลดลง เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมมีผลต่อการบรรลุนิติภาวะ เพราะเหตุว่าสังคมเป็นสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นจากภายนอกที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาการของบุคคลเป็นอย่างมาก การกำหนดเกณฑ์ของบุคคลในการบรรลุนิติภาวะของบุคคลให้เหมาะสมกับสถานะสังคมในปัจจุบันนั้นควรจะต้องเป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบตนเอง ครอบครัวยุ และรับผิดชอบต่อสังคมได้ด้วยเช่นกัน

## 2. สิทธิการบรรลุนิติภาวะของบุคคล

ตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights หรือ UDHR) พบว่า สิทธิเป็นสิ่งที่มิอยู่ตามธรรมชาติของมนุษย์มาแต่กำเนิด แต่สิทธิการบรรลุนิติภาวะของบุคคลตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. 2535 (แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2560) ปรากฏว่า บุคคลสามารถใช้สิทธิหน้าที่และเสรีภาพได้สมบูรณ์ต่อเมื่ออายุครบอายุ 20 ปีบริบูรณ์ตามมาตรา 19 หรือทำการสมรสอายุครบ 17 ปีบริบูรณ์ตามมาตรา 20 หากมิใช่หลักเกณฑ์ตามที่กฎหมายกำหนดถือว่าเป็นผู้เยาว์มีผลต่อการถูกจำกัดสิทธิหน้าที่บางประการ ขณะเดียวกันการคุ้มครองสิทธิของเด็กตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (Convention of the Rights of the Child – CRC) ได้ให้ความหมายคำว่า “เด็ก” หมายถึง มนุษย์ทุกคนที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปี เว้นแต่จะบรรลุนิติภาวะก่อนนั้นตามกฎหมายของแต่ละประเทศ สอดคล้องกับพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 นิยามคำว่า “เด็ก” หมายความว่า บุคคลซึ่งมีอายุต่ำกว่า 18 ปีบริบูรณ์ แต่ไม่รวมถึงผู้ที่บรรลุนิติภาวะด้วยการสมรส แสดงให้เห็นว่า “เด็ก” ตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก และพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 มีความหมายเหมือนกัน แสดงให้เห็นว่าสิทธิของบุคคลที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปี ไม่สามารถใช้สิทธิตามกฎหมายได้อย่างเต็มที่ หากบุคคลใดมีอายุ 18 ปีบริบูรณ์ย่อมพ้นจากสถานะเด็กและมิได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายดังกล่าวเนื่องจากเป็นผู้ที่มีวุฒิภาวะควรได้รับสิทธิตามกฎหมายอย่างเต็มภาคภูมิ ดังนั้นการบรรลุนิติภาวะของบุคคลในประเทศไทยย่อมสามารถเปลี่ยนแปลงเพื่อให้เป็นไปตามหลักสากลและสถานะการณ์ปัจจุบัน อีกทั้งทั้งเป็นการเพิ่มสิทธิและหน้าที่ของบุคคลให้มากยิ่งขึ้น

เมื่อพิจารณาสิทธิของบุคคลที่มีผลต่อการบรรลุนิติภาวะประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน พบว่า บุคคลที่มีอายุตั้งแต่ 16 ถึง 18 ปี ที่ทำมาหากินด้วยตัวเองเป็นผู้มีความสามารถปฏิบัติตามกฎหมายแพ่งได้ (Civil Code of the People's Republic of China (Article 17, 18), 2020) และผู้ที่อายุมากกว่า 18 ปี สามารถปฏิบัติหน้าที่ราชการและมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางแพ่งที่เหมาะสมกับช่วงอายุและสติปัญญา (Law Library of Congress. 2007) มีสิทธิเลือกตั้งและสมัครรับเลือกตั้งได้ (Constitution of the People's Republic of China. 1982) ส่วนประเทศญี่ปุ่น กำหนดให้บุคคลอายุบรรลุนิติภาวะเมื่อมีอายุครบ 20 ปีบริบูรณ์ ต่อมาเดือนมิถุนายน 2018 แก้ไขปรับลดอายุผู้บรรลุนิติภาวะเป็น 18 ปี ด้วยปัญหาด้านโครงสร้างของสังคมผู้สูงอายุส่งผลต่อการขาดแรงงานในวัยทำงาน กระทั่งเศรษฐกิจของประเทศ

และเป็นการให้สิทธิกับบุคคลอายุ 18 ปีสามารถลงคะแนนเลือกตั้งได้ ขณะที่สาธารณรัฐสิงคโปร์ กำหนดอายุทำนิติกรรม สัญญา ดำเนินการทางกฎหมายหรือการดำเนินการใด ๆ ที่เกิดขึ้น หรือเกี่ยวข้องกับสัญญาในนามตนเองเสมือนว่าตนบรรลุนิติภาวะแล้วจากเดิมอายุ 21 ปี ปรับลดลงเป็นอายุ 18 ปีบริบูรณ์เพื่อเป็นการสนับสนุนการประกอบธุรกิจของพลเมืองในประเทศ ส่วนประเทศมาเลเซีย มีพระราชบัญญัติอายุเสียงข้างมาก พ.ศ. 2514 กำหนดให้บุคคลในมาเลเซียบรรลุนิติภาวะอายุ 18 ปีขึ้นไป (Dorall, 2020) สำหรับสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน (BGB) ในส่วนทั่วไป (Bürgerliches Gesetzbuch (BGB) Allgemeiner) การบรรลุนิติภาวะอายุส่วนใหญ่เกิดขึ้นเมื่ออายุครบ 18 ปี (§2 BGB) มาตรา 104 กำหนดว่าบุคคลอายุต่ำกว่า 17 ปีไม่สามารถทำนิติกรรมสัญญาได้เพราะถือว่าเป็นผู้เยาว์ และมาตรา 285 กฎหมายให้ถือว่าการแสดงเจตนาของผู้เยาว์ที่อายุต่ำกว่าที่กฎหมายกำหนดตกเป็นโมฆะ ดังนั้น จากผลการศึกษาสิทธิของบุคคลที่มีผลต่อการบรรลุนิติภาวะทั้ง 5 ประเทศแล้ว เห็นว่าการกำหนดอายุของบุคคลมีเหตุผลแตกต่างกันไปแต่ละประเทศ แต่สิ่งที่เหมือนกันก็คือทุกประเทศดังกล่าวกำหนดผลบรรลุนิติภาวะของบุคคลอายุ 18 ปีเหมือนกัน สะท้อนให้เห็นแนวโน้มของต่างประเทศเกี่ยวกับความเจริญแบบก้าวกระโดด การประกอบอาชีพทดแทนแรงงานผู้สูงอายุ อันเป็นเหตุผลที่นานาอารยประเทศใช้สนับสนุนในการกำหนดและปรับเกณฑ์การบรรลุนิติภาวะของบุคคล เพื่อเป็นการเพิ่มสิทธิหน้าที่ของบุคคลให้เร็วยิ่งขึ้นทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยีและสารสนเทศ ในสถานการณ์ปัจจุบันที่โลกก้าวเข้าสู่ยุคแห่งความไร้พรมแดน

### 3. การปรับปรุงแก้ไขประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์กับการบรรลุนิติภาวะ

การปรับปรุงแก้ไขกฎหมายสิทธิการบรรลุนิติภาวะของบุคคลเพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์ของประเทศด้วยเหตุผลทางเศรษฐกิจและสังคมเปลี่ยนแปลงไปตามความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยี ได้มีการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ที่มีพระราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศพระราชกฤษฎีกา การทบทวนความเหมาะสมของกฎหมาย พ.ศ. 2558 เพื่อให้บทบัญญัติของกฎหมายมีความเหมาะสมเป็นธรรม ไม่เป็นภาระแก่ประชาชนเกินสมควร สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตและวิวัฒนาการทางด้านเทคโนโลยี ต่อมารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 ได้กำหนดหลักการในการตรากฎหมายมาตรา 77 กำหนดให้รัฐพึงมีกฎหมายเท่าที่จำเป็นสอดคล้องกับสภาพการณ์ และกฎหมายจะต้องไม่เป็นอุปสรรคต่อการดำรงชีวิตหรือการประกอบอาชีพของประชาชน หลักในการตรากฎหมายดังกล่าวเป็นการรับรองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน และมีการปรับปรุงกฎหมายให้สิทธิและเสรีภาพแก่บุคคลมากขึ้น โดยเฉพาะบุคคลอายุ 18 ปีบริบูรณ์ ดังปรากฏเรื่องกำหนดคุณสมบัติของผู้มีสิทธิเลือกตั้งกำหนดให้บุคคลที่มีอายุไม่ต่ำกว่า 18 ปีมีสิทธิในการเลือกตั้ง จากเดิมกำหนดให้บุคคลมีสิทธิในการเลือกตั้งได้อายุ 20 ปีบริบูรณ์ ด้วยเหตุผลว่ามีวุฒิภาวะสมควรใช้สิทธิในการเลือกตั้งได้เป็นการรับรองสิทธิและหน้าที่ของบุคคลและยอมรับการตัดสินใจของบุคคลที่มีอายุ 18 ปีให้มีส่วนร่วมรับผิดชอบบ้านเมืองและเลือกผู้นำได้ทั้งในระดับท้องถิ่นหรือในระดับประเทศ

ในด้านสิทธิการประกอบอาชีพเห็นว่าพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2541 มาตรา 36 (2) กำหนดให้ผู้ที่เข้ารับราชการเป็นข้าราชการพลเรือนต้องมีอายุไม่ต่ำกว่า 18 ปี และพระราชบัญญัติตำรวจแห่งชาติ พ.ศ. 2547 มาตรา 48 (2) กำหนดให้ผู้ที่ได้รับบรรจุเข้ารับราชการเป็นข้าราชการตำรวจต้องมีอายุไม่ต่ำกว่า 18 ปีบริบูรณ์ แสดงให้เห็นถึงการยอมรับสิทธิและหน้าที่ของบุคคลที่มีอายุ 18 ปี ในเรื่องการประกอบอาชีพ และบุคคลในวัยดังกล่าวมีวุฒิภาวะ ความรู้ ความรับผิดชอบ เพียงพอเท่ากับบุคคลที่มีอายุ 20 ปีบริบูรณ์ ส่วนพระราชบัญญัติรถยนต์ พ.ศ. 2522 มาตรา 46 (1) กำหนดให้ผู้ขอใบอนุญาตขับรถส่วนบุคคล รถยนต์สามล้อส่วนบุคคล หรือรถจักรยานยนต์ส่วนบุคคลชั่วคราวต้องมีอายุไม่ต่ำกว่า 18 ปีบริบูรณ์ แสดงให้เห็นว่าการยอมรับบุคคลที่มีอายุ 18 ปี

บริบูรณ์สามารถควบคุมรถยนต์ รถยนต์สามล้อ หรือรถจักรยานยนต์ ส่วนบุคคล เป็นการให้ความยอมรับในเรื่องความรับผิดชอบของบุคคลในวัยดังกล่าว เนื่องจากการควบคุมหรือขับขี่รถยนต์รถยนต์สามล้อ หรือรถจักรยานยนต์ส่วนบุคคล มิใช่บุคคลนั้นจะสามารถรับผิดชอบต่อตนเองเพียงเท่านั้น แต่เป็นการรับผิดชอบต่อบุคคลอื่นด้วยหากมีการละเมิดทางกฎหมายให้บุคคลอื่นได้รับความเสียหาย ขณะเดียวกันอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ค.ศ. 1989 องค์การแรงงานระหว่างประเทศ (ILO) และพระราชบัญญัติการจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534 ได้กำหนดเกณฑ์เด็กไว้ที่อายุต่ำกว่า 18 ปี ให้ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายดังกล่าว เห็นว่าบุคคลที่อายุ 18 ปี มีวุฒิภาวะ ความรู้ ความสามารถเพียงพอเท่าเทียมกับบุคคลที่มีอายุ 20 ปี

สำหรับผลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วย ผู้แทนหน่วยงานภาครัฐ ผู้แทนผู้ประกอบการระดับผู้บริหาร ผู้เยาว์ นักวิชาการ และผู้เชี่ยวชาญด้านจิตเวชและผู้เชี่ยวชาญด้านจิตแพทย์ จำนวน 10 คน และผลจากการสนทนากลุ่มเจาะจง (Focus Group) กลุ่มตัวแทนเยาวชนจังหวัดสงขลา กลุ่มตัวแทนผู้ประกอบการ กลุ่มตัวแทนนักวิชาการ และกลุ่มผู้ประกอบการธุรกิจภาคเอกชน จำนวน 20 คน ใช้คำถามเหมือนกันเรื่องการบรรลุนิติภาวะตามกฎหมายให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน มีความคิดเห็นที่ต่างกันสรุปจำแนกได้เป็น 2 ส่วน กล่าวคือ ส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการแก้ไขประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ในการกำหนดอายุการบรรลุนิติภาวะให้มีความเหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี เศรษฐกิจ การศึกษาและสังคมในปัจจุบัน และเห็นว่าบุคคลอายุ 18 ปีบริบูรณ์มีความรู้ความสามารถเพียงพอที่จะรับผิดชอบต่อตนเองและสังคมได้ ส่วนน้อยเห็นว่า การกำหนดอายุการบรรลุนิติภาวะที่ใช้อยู่ในปัจจุบันมีความเหมาะสมแล้ว เนื่องจากบุคคลที่มีอายุ 18 ปีบริบูรณ์ยังไม่มีวุฒิภาวะ และความรับผิดชอบเพียงพอ

ด้วยเหตุดังกล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยเห็นว่าประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 19 บัญญัติว่า “บุคคลย่อมพ้นจากภาวะผู้เยาว์และบรรลุนิติภาวะเมื่อมีอายุครบยี่สิบปีบริบูรณ์” เห็นสมควรให้มีการปรับปรุงแก้ไขและเพิ่มเติมกฎหมายเป็น “บุคคลย่อมพ้นจากภาวะผู้เยาว์และบรรลุนิติภาวะเมื่อมีอายุครบสิบแปดปีบริบูรณ์” ทั้งนี้เพื่อเป็นการเพิ่มสิทธิและหน้าที่ของบุคคลให้มากยิ่งขึ้นและเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับทดแทนแรงงานผู้สูงอายุ ให้ทันกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป และเป็นกลไกขับเคลื่อนเศรษฐกิจ และสังคมของประเทศชาติ

## อภิปรายผล

### 1. แนวคิดใหม่ในการกำหนดอายุของบุคคลที่มีผลต่อการบรรลุนิติภาวะในยุคพลิกผันการเตรียมความพร้อมรองรับทดแทนแรงงานผู้สูงอายุ

ปัจจุบันประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงด้านการสื่อสารเทคโนโลยีที่ล้ำสมัย การศึกษา เศรษฐกิจ แรงงาน สังคม การเมือง สิ่งแวดล้อม รวมถึงโครงสร้างของสังคมเข้าสู่สังคมสูงอายุ และการเกิดโรคระบาดของไวรัสโคโรนา (COVID-19) เป็นโรคอุบัติขึ้นใหม่ เหล่านี้ล้วนส่งผลต่อการดำเนินชีวิตของบุคคลเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ซึ่งเห็นถึงผลปัจจัย 3 ประการ คือ การพัฒนาการศึกษา พัฒนาการของมนุษย์ และพัฒนาการของสังคม นำไปสู่เตรียมความพร้อมรองรับทดแทนแรงงานสังคมผู้สูงอายุ

1) การพัฒนาการศึกษาของบุคคลในช่วงอายุ 18 ปี ประเทศไทยได้พัฒนาการศึกษาอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน ผลการวิจัยพบว่า รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 ให้รัฐต้องดำเนินการให้เด็กทุกคนได้รับการศึกษา จนจบการศึกษาภาคบังคับโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย และแผนการศึกษา 3 ฉบับ คือ พระราชบัญญัติการอาชีวศึกษา พ.ศ. 2551 มีเป้าหมายผลิตและพัฒนากำลังคนเพื่อยกระดับการศึกษาวิชาชีพให้สูงขึ้นเป็นการรองรับ

ความต้องการของตลาดแรงงานให้มีมาตรฐานสากล แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579 ประกอบด้วย การศึกษาในระบบและนอกระบบโรงเรียน ส่วนบุคคลที่ไม่อยู่ในระบบการศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเองจาก Mobile learning , YouTube, Internet และการฝึกอาชีพระยะสั้น สอดคล้องแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 พ.ศ. 2560-2564 จากแผนการศึกษาดังกล่าวส่งผลให้ผู้จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและระดับอาชีวศึกษาอยู่ในช่วงอายุ 17-18 ปี เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถเหมาะสม

2) พัฒนาการของมนุษย์ พบว่า เป็นไปตามทฤษฎีของ มาสโลว์ (Maslow) การพัฒนาของมนุษย์เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และถูกปรับแต่งตามสิ่งแวดล้อม ซึ่งฟรอยด์ (Freud) และเพียเจต์ (Piaget) เห็นว่าบุคคลที่มีอายุระหว่าง 12-18 ปี เป็นวัยที่มีความสมบูรณ์ทางด้านสัญชาตญาณทางเพศหรือกามารมณ์ สามารถจัดการกับความคิดที่เป็นนามธรรมได้ สะท้อนให้เห็นถึงพัฒนาการของบุคคลอย่างต่อเนื่องในช่วงอายุ 18-20 ปี ไม่อาจแยกได้อย่างชัดเจนเกี่ยวกับความสมบูรณ์แข็งแรง สถิติปัญญา อารมณ์ ความพร้อมที่จะก้าวสู่วัยผู้ใหญ่ ส่งผลให้บุคคลที่มีอายุ 18 ปี บริบูรณ์เริ่มเข้ามามีบทบาทต่อการมีส่วนร่วมในด้านต่าง ๆ ของสังคม อันเป็นผลมาจากการพัฒนาประชากรสู่ยุคสมัยใหม่ที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม

3) พัฒนาการของสังคม พบว่า การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างผู้สูงอายุส่งผลต่อแรงงานในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมโดยรวมทุกภาคส่วนของประเทศ เช่น การออมของประชากรลดลง ค่าใช้จ่ายด้านสาธารณสุข การแพทย์สวัสดิการสังคมเพิ่มสูงขึ้นส่งผลต่อการดำเนินชีวิตในสังคมเปลี่ยนแปลงไป เห็นได้จากบุคคลที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะเริ่มมีบทบาทมากยิ่งขึ้น เริ่มหาวิธีสร้างรายได้ด้วยการประกอบอาชีพของตนเองไม่ว่าจะเป็นธุรกิจทางด้านออนไลน์ที่เป็นที่สร้างรายได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม ความรับผิดชอบต่อตนเอง ครอบครัวและสังคม ทั้งนี้ ผลการเปลี่ยนแปลงทางด้านพัฒนาการศึกษา พัฒนาการของมนุษย์ และพัฒนาการของสังคม เป็นหลักสำคัญอย่างยิ่งส่งผลต่อการดำเนินชีวิตของบุคคลในช่วงระหว่างวัย 17-20 ปี เพื่อเตรียมความพร้อมในการทดแทนแรงงานผู้สูงอายุได้

## 2. กฎหมายไทยและต่างประเทศเกี่ยวกับความเหมาะสมในการกำหนดอายุบุคคลที่มีผลต่อการบรรลุนิติภาวะ

การบรรลุนิติภาวะเป็นเรื่องความสามารถในการเพิ่มสิทธิหน้าที่และเสรีภาพของบุคคล ประกอบปัจจัยสำคัญเกี่ยวกับด้านการศึกษา การพัฒนามนุษย์ การพัฒนาของสังคม รวมถึงความเหมาะสมด้านร่างกาย สถิติปัญญา ความรับผิดชอบต่อตนเอง ครอบครัวและผู้อื่น ดังนี้ ความเหมาะสมในการบรรลุนิติภาวะของบุคคลควรพิจารณาจากหลากหลายมิติอย่างรอบด้าน ไม่ควรนำเพียงตัวเลขมากำหนดอายุเพียงอย่างเดียว ซึ่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ กำหนดให้บุคคลสามารถใช้สิทธิหน้าที่และเสรีภาพได้สมบูรณ์เมื่ออายุครบอายุ 20 ปีบริบูรณ์ หรือทำการสมรสเมื่ออายุครบ 17 ปีบริบูรณ์ เมื่อพิจารณาสิทธิของบุคคลตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1948 พบว่า สิทธิที่มีอยู่เองตามธรรมชาติเป็นสิทธิแห่งความเป็นมนุษย์ สิทธิพื้นฐานของบุคคลที่มีผลต่อการประกอบอาชีพ การดำเนินชีวิตของตนเองในสังคมย่อมเป็นสิทธิตามธรรมชาติของมนุษย์ ส่วนการคุ้มครองสิทธิเด็กตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ค.ศ. 1989 นิยามคำว่า “เด็ก” หมายถึง มนุษย์ทุกคนที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปี เว้นแต่จะบรรลุนิติภาวะก่อนนั้นตามกฎหมายของแต่ละประเทศ แสดงให้เห็นหลักสากลไม่ให้ความคุ้มครองกับบุคคลที่มีอายุ 18 ปีบริบูรณ์แล้ว ถือได้ว่าบุคคลที่มีอายุ 18 ปีบริบูรณ์ ย่อมสามารถใช้สิทธิหน้าที่อย่างเต็มภาคภูมิเท่าเทียมกับบุคคลอื่นในสังคม

ประเทศไทยกำหนดให้บุคคลบรรลุนิติภาวะเมื่ออายุครบอายุ 20 ปีบริบูรณ์ หรือทำการสมรสเมื่ออายุครบ 17 ปีบริบูรณ์ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน สิทธิการบรรลุนิติภาวะของบุคคลที่มีอายุตั้งแต่ 16 ถึง 18 ปี ที่ทำมาหากินด้วยตัวเองเป็นผู้มีความสามารถปฏิบัติตามกฎหมายแพ่งได้ และให้ผู้ที่

อายุมากกว่า 18 ปี ปฏิบัติหน้าที่ราชการและมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางแพ่งที่เหมาะสมกับช่วงอายุและสติปัญญา มีสิทธิเลือกตั้งและสมัครรับเลือกตั้งได้ ส่วนประเทศญี่ปุ่น กำหนดอายุบรรลุนิติภาวะเมื่อ 20 ปีบริบูรณ์ ต่อมาเดือนมิถุนายน 2018 แก้ไขปรับลดอายุผู้บรรลุนิติภาวะเป็น 18 ปี ด้วยเหตุที่ประสบปัญหาด้านโครงสร้างของสังคมผู้สูงอายุ ส่งผลต่อการขาดแรงงานในวัยทำงานกระทบถึงเศรษฐกิจของประเทศ รวมถึงการให้สิทธิกับบุคคลอายุ 18 ปี สามารถลงคะแนนเลือกตั้งได้ ขณะที่สาธารณรัฐสิงคโปร์พระราชบัญญัติกฎหมายแพ่ง กำหนดอายุขั้นต่ำให้ผู้ที่มีความสามารถทำสัญญาได้จากอายุ 21 ปี ต่อมาปรับลดลงเป็นอายุ 18 ปีบริบูรณ์ และให้สิทธิทำนิติกรรม สัญญา ดำเนินการทางกฎหมายหรือการดำเนินการใด ๆ ที่เกิดขึ้นหรือเกี่ยวข้องกับสัญญาในนามตนเองเสมือนว่าตนบรรลุนิติภาวะแล้วเพื่อเป็นการสนับสนุนการประกอบธุรกิจของพลเมืองในประเทศ ส่วนประเทศมาเลเซีย มีพระราชบัญญัติอายุเสียงข้างมาก พ.ศ. 2514 กำหนดให้บุคคลในมาเลเซียบรรลุนิติภาวะอายุ 18 ปีขึ้นไป สำหรับสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน (BGB) การบรรลุนิติภาวะเมื่ออายุครบ 18 ปี เห็นได้ว่าการบรรลุนิติภาวะทั้ง 5 ประเทศดังกล่าว ทุกประเทศกำหนดหลักเกณฑ์การบรรลุนิติภาวะของบุคคลที่อายุ 18 ปีเหมือนกัน ซึ่งมีความแตกต่างจากประเทศไทยที่กำหนดอายุการบรรลุนิติภาวะเมื่อมีอายุ 20 ปีบริบูรณ์ สะท้อนให้เห็นเหตุผลที่นานาอารยประเทศใช้สนับสนุนในการกำหนดและปรับเกณฑ์การบรรลุนิติภาวะของบุคคล เพื่อเป็นการเพิ่มสิทธิหน้าที่ของบุคคลให้เร็วยิ่งขึ้นทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยีและสารสนเทศ ในสถานการณ์ปัจจุบันที่โลกก้าวเข้าสู่ยุคแห่งความรู้พรมแดน

ขณะที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 กำหนดให้มีการปรับปรุงกฎหมาย โดยมีกฎหมายเท่าที่จำเป็น และยกเลิกหรือปรับปรุงกฎหมายที่หมดความจำเป็นหรือไม่สอดคล้องกับสภาพการณ์ หรือเป็นอุปสรรคต่อการดำรงชีวิตหรือการประกอบอาชีพของประชาชน ซึ่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทยมีการใช้มาเป็นระยะเวลากว่า 97 ปี ในการกำหนดอายุบรรลุนิติภาวะของบุคคลยังคงเดิมอยู่ที่ 20 ปีบริบูรณ์เป็นระยะเวลานานแล้ว อีกทั้งยุคสมัยได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม เห็นได้จากการปรับปรุงกฎหมายหลายฉบับด้วยการให้สิทธิและเสรีภาพแก่บุคคลมากยิ่งขึ้น เช่น กำหนดให้บุคคลที่มีอายุไม่ต่ำกว่า 18 ปี มีสิทธิในการเลือกตั้ง แสดงให้เห็นถึงการรับรองสิทธิและหน้าที่ของบุคคลและยอมรับการตัดสินใจของบุคคลที่มีอายุ 18 ปี ให้มีส่วนร่วมรับผิดชอบบ้านเมืองและเลือกผู้นำได้ทั้งในระดับท้องถิ่นหรือในระดับประเทศได้ ด้านการเข้ารับราชการตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2541 กำหนดให้ผู้ที่ จะเข้ารับราชการเป็นข้าราชการพลเรือน ต้องมีอายุไม่ต่ำกว่า 18 ปี และพระราชบัญญัติตำรวจแห่งชาติ พ.ศ. 2547 กำหนดให้ผู้ที่ จะได้รับบรรจุเข้ารับราชการเป็นข้าราชการตำรวจต้องมีอายุไม่ต่ำกว่า 18 ปีบริบูรณ์ ส่วนด้านการออกใบอนุญาตขับขี่รถยนต์ตามพระราชบัญญัติรถยนต์ พ.ศ. 2522 กำหนดให้ผู้ขอใบอนุญาตขับขี่รถยนต์ส่วนบุคคล รถยนต์สามล้อส่วนบุคคล หรือรถจักรยานยนต์ส่วนบุคคลชั่วคราวต้องมีอายุไม่ต่ำกว่า 18 ปีบริบูรณ์ สามารถควบคุมรถยนต์ รถยนต์สามล้อ หรือรถจักรยานยนต์ ส่วนบุคคล สะท้อนให้เห็นว่าบุคคลที่อายุ 18 ปีบริบูรณ์เป็นผู้มีวุฒิภาวะ ความรู้ ความสามารถเพียงพอเท่าเทียมกับบุคคลที่มีอายุ 20 ปี ประกอบกับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ได้ประกาศบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2468 เน้นนานเป็นระยะเวลานาน ซึ่งไม่ทันต่อสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปด้วยเทคโนโลยีในทศวรรษที่ 21 ประกอบกับผลสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และผลสนทนากลุ่มเจาะจง (Focus Group) ในเรื่องการบรรลุนิติภาวะตามกฎหมายให้เหมาะสมกับสถานการณ์เปลี่ยนแปลงไป มีความคิดเห็นแตกต่างกัน จำแนกได้เป็น 2 ส่วน กล่าวคือ ส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการแก้ไขประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ด้วยเหตุที่การกำหนดอายุบรรลุนิติภาวะให้มีความเหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยี เศรษฐกิจ การศึกษาและสังคมในปัจจุบัน และเห็นว่าบุคคลอายุ 18 ปีบริบูรณ์

มีความรู้ความสามารถเพียงพอที่จะรับผิดชอบต่อตนเองและสังคมได้ ขณะที่ส่วนน้อยเห็นว่า การกำหนดอายุบรรลุนิติภาวะที่ใช้อยู่ในปัจจุบันมีความเหมาะสมแล้ว เนื่องจากบุคคลที่มีอายุ 18 ปีบริบูรณ์ ยังไม่มีวุฒิภาวะและความรับผิดชอบเพียงพอ

เหตุผลดังกล่าวข้างต้น เมื่อพิจารณาและคำนึงถึงความเหมาะสมในการกำหนดอายุของบุคคล 18 ปีบริบูรณ์ ให้มีผลต่อการบรรลุนิติภาวะ เพื่อประโยชน์ในการรองรับทดแทนแรงงานผู้สูงวัยที่ลดน้อยถอยลงไป และเป็นการเพิ่มสิทธิและหน้าที่ของบุคคลให้เพิ่มมากขึ้นโดยมีถูกจำกัดสิทธิหน้าที่และเสรีภาพตามกฎหมาย ดังนี้ จึงเห็นสมควรให้มีการปรับปรุงแก้ไขและเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 19 ให้แก้ไขเพิ่มเติมเป็น “บุคคลย่อมพ้นจากภาวะผู้เยาว์และบรรลุนิติภาวะเมื่อมีอายุครบสิบแปดปีบริบูรณ์” เพื่อให้บุคคลผู้บรรลุนิติภาวะ 18 ปีบริบูรณ์เป็นกำลังและกลไกสำคัญขับเคลื่อนเศรษฐกิจสังคมของประเทศชาติต่อไป

## สรุป

แนวคิดใหม่ในการกำหนดอายุการบรรลุนิติภาวะในยุคพลิกผัน เกิดขึ้นจากการกำหนดเกณฑ์การบรรลุนิติภาวะของบุคคลตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทย ได้มีการใช้มาตั้งแต่ พ.ศ. 2468 เป็นระยะเวลา 97 ปีซึ่งปัจจุบันประเทศไทยได้มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยี เศรษฐกิจ สังคม และการศึกษา แตกต่างไปจากอดีต ประกอบกับปัญหาโครงสร้างของประชากรเข้าสู่สังคมสูงวัย และการระบาดของโรคติดเชื้อโควิด-19 ทำให้เศรษฐกิจหยุดชะงัก และเกิดการถดถอยเป็นการซ้ำเติมความยากจนของประชากรภายในประเทศ ควรเปิดโอกาสให้บุคคลบรรลุนิติภาวะให้เร็วขึ้น เพื่อเป็นการชดเชยปัญหาการขาดแคลนแรงงานจากการเปลี่ยนโครงสร้างของประชากรในการเข้าสู่สังคมสูงวัย และเป็นการเพิ่มสิทธิของบุคคลให้มากขึ้นในการดำเนินชีวิต เพื่อแก้ปัญหาเศรษฐกิจของประเทศต่อไป

## ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิเคราะห์ปัญหาเกี่ยวกับการกำหนดอายุการบรรลุนิติภาวะในยุคพลิกผัน ในด้านเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา การพัฒนาเทคโนโลยี และด้านกฎหมาย ผู้วิจัยพิจารณาแล้วเห็นควรให้ปรับปรุงแก้ไขประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการบรรลุนิติภาวะดังนี้

### ข้อเสนอแนะสำหรับการนำไปใช้ประโยชน์

1. ผลจากการวิจัยมีข้อเสนอแนะให้ปรับปรุงประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 19 ในส่วนของเกณฑ์อายุการบรรลุนิติภาวะในมาตรา 19 จากเดิมบัญญัติว่า “บุคคลย่อมพ้นจากภาวะผู้เยาว์และบรรลุนิติภาวะเมื่อมีอายุยี่สิบปีบริบูรณ์” แก้ไขเพิ่มเติมเป็น “บุคคลย่อมพ้นจากภาวะผู้เยาว์และบรรลุนิติภาวะเมื่อมีอายุสิบแปดปีบริบูรณ์”
2. ในส่วนมาตรา 20 ให้คงเดิม เนื่องจากเมื่อแก้ไขมาตรา 19 ให้บุคคลบรรลุนิติภาวะเมื่อ 18 ปีบริบูรณ์ ดังนั้นบุคคลที่มีอายุ 17 ปีบริบูรณ์ ยังมีสถานะเป็นผู้เยาว์เช่นเดิม จึงควรอยู่ในความคุ้มครองของกฎหมายในฐานะผู้เยาว์ และบุคคลในวัยดังกล่าว ยังอยู่ในการศึกษาภาคบังคับตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 มาตรา 54 ควรได้รับการศึกษาเพื่อเป็นการพัฒนาประชากรในประเทศให้มีคุณภาพ หากจะทำการสมรสควรได้รับความเห็นชอบจากผู้แทนโดยชอบธรรม และกรณีมีเหตุอันควร ศาลอาจอนุญาตให้ทำการสมรสก่อนนั้นได้ และการคงเดิม มาตรา 20 จะทำให้ไม่ส่งผลกระทบกับกฎหมายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

3. ในส่วนนโยบายของรัฐ ควรมีการสนับสนุนพัฒนาด้านการศึกษาของผู้เยาว์ให้มีความรู้ด้านเทคโนโลยี และส่งเสริมการสร้างนวัตกรรมใหม่ ๆ เพื่อพัฒนาผู้เยาว์สู่โลกยุคใหม่ เป็นการสร้างแรงงานที่มีทักษะและคุณภาพเพื่อรองรับการแก้ไขเกณฑ์อายุการบรรลุนิติภาวะต่อไป

#### ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในครั้งต่อไป

การศึกษาวัยรุ่นต่อไปควรศึกษาความสามารถของผู้เยาว์ที่มีผลต่อการใช้สิทธิทำนิติกรรมสัญญาในรูปแบบสัญญาอิเล็กทรอนิกส์ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ระหว่างช่วงอายุ 16-17 ปี ถึงผลความผูกพันทางกฎหมายที่มีต่อคู่สัญญาและผลกระทบที่เกิดขึ้น ด้วยเหตุที่เป็นผู้เยาว์เพื่อให้เกิดความชัดเจนการประกอบอาชีพทางออนไลน์ของผู้เยาว์ข้อดีข้อเสียและผลที่เกิดขึ้นจากสัญญาอิเล็กทรอนิกส์เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงของประเทศในอนาคตต่อไป

### องค์ความรู้ใหม่

การศึกษาวัยรุ่นแนวคิดใหม่ในการกำหนดอายุการบรรลุนิติภาวะในยุคพลิกผัน เป็นการพัฒนานวัตกรรมทางกฎหมายเพื่อเพิ่มสิทธิและหน้าที่การกำหนดอายุบรรลุนิติภาวะของบุคคล อันเป็นประโยชน์ต่อการนำไปประยุกต์ใช้บังคับทางกฎหมายให้ทันต่อสถานการณ์ในยุคการสื่อสารทางเทคโนโลยี และส่งผลดีต่อการเตรียมความพร้อมเพื่อทดแทนรองรับการขาดแคลนแรงงานผู้สูงอายุในอนาคต ที่มีผลต่อการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมในประเทศไทย สอดคล้องรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560

### References

- Act The Civil Service Regulations, B.E. 2551. (2008, January 25,). *Government Gazette*, Vol. 125, Part 22 A.
- Act The Royal Thai Police, B.E. 2547. (2004, February 14). *Government Gazette*, Vol. 121, Part 18 A., pp. 1.
- Bürgerliches Gesetzbuch (BGB) Erstes Buch 1 Allgemeiner Teil. (2021). *A Service of the Federal Ministry of Justice and the Federal Office for Justice*. [www.gesetze-im-internet.de](http://www.gesetze-im-internet.de)
- Cherry, K. (2021). *Erikson's Stages of Development: A Closer Look at the Eight Psychosocial Stages*. Verywell Mide. <https://www.verywellmind.com/erik-eriksons-stages-of-psychosocial-development-2795740>
- Civil Code of The People's Republic of China (Article 17, 18). (2020). [https://www.trans-lex.org/601705/\\_/civil-code-of-the-peoples-republic-of-china-/#head\\_12](https://www.trans-lex.org/601705/_/civil-code-of-the-peoples-republic-of-china-/#head_12)
- Decree The provisions of the Civil and Commercial Code, Books 1-2, which have been Revised B.E. 2535. (1992, April 8). *Government Gazette*, Vol. 9, Part 42, pp. 1.

- Dorall, A. (2020). *Can an Adult Legally Be in a Relationship with a 17-Year-Old in Malaysia*. TRP.  
<https://www.therakyatpost.com/living/2020/09/27/can-an-adult-legally-be-in-a-relationship-with-a-17-year-old-in-malaysia/>
- Grinstead, D. (2015). *The Psychology of Abraham Maslow*. Atlantic University.  
[https://www.researchgate.net/publication/274958304\\_The\\_Psychology\\_of\\_Abraham\\_Maslow](https://www.researchgate.net/publication/274958304_The_Psychology_of_Abraham_Maslow)
- Information Technology Group for Vocational Education Management Center for Information Technology and Vocational Manpower. (2022). *Information of Graduates in 2021*.  
<https://techno.vec.go.th>.
- Jerom Bruner's Constructivist Theory of Development. (2019). *Envision Your Evolution*.  
<https://www.envisionyourevolution.com/human-development/jerome-bruner-a-constructivist-theory-of-development/4513/>
- Jisuchon, S. (2021, January 21). *Social impact of the COVID-19 outbreak. New ripples and measures that should be taken*. TDRI Thailand Development Research Institute.  
<https://tdri.or.th/2021/01/impact-of-new-covid-19-wave/>
- Kaewkangwan, S. (2018). *Stages of development, age and age-specific characteristics*.  
<https://www.healthcarethai.com/>.
- Merriam-Webster. (2020). *Age of Majority*. Merriam-Webster.com Legal Dictionary.  
<https://www.merriamwebster.com/legal/age%20of%20majority>
- Ministry of Social Development and Human Security & The Faculty of Economics, Kasetsart University. (2017, September). *Master Plan for the Development of Thai People's Potential by Age 2018-2036*. [https://www.m-society.go.th/ewtadmin/ewt/mso\\_web/article\\_attach/21617/21324.pdf](https://www.m-society.go.th/ewtadmin/ewt/mso_web/article_attach/21617/21324.pdf)
- National Strategy 2018-2037. (2018). *Government Gazette*. Vol. 135, Part 82 A.
- Network Capacity Building and Development Group Division for the Promotion of Elderly Potential. (2019). *The Current Aging Society and Economy in Thailand*. Department of Elderly Affairs.  
<https://www.dop.go.th/th/know/15/926>
- Office of the National Economic and Social Development Board, Office of the Prime Minister. (2016). *National Economic and Social Development Plan Twelfth Edition (2017-2021)*.  
[https://www.nesdc.go.th/ewt\\_dl\\_link.php?nid=6422](https://www.nesdc.go.th/ewt_dl_link.php?nid=6422)
-

- Office of the Royal Thai Council. (2011). *Reaching the Age of Majority*. In Dictionary, Royal Academy Edition 2011 (Year 2011). Office of the Royal Thai Academy.  
<https://dictionary.orst.go.th/>
- Office of the Vocational Education Commission. (2021). *Annual Report 2021*. Office of the Vocational Education Commission (E-Book). Graduates in 2021. <https://bme.vec.go.th/th-th/>
- Proton Europe. (2017). *Tag: New Concept*. <http://www.protoneurope.org/>
- Sukonthasab, S., & Khiepompuang, R. (2016). *Textbooks for basic health education courses, Secondary School* (Year 2016). McEducation.
- The Constitution of the Kingdom of Thailand, B.E. 2560. (2017, April 6). *Government Gazette*, Vol. 134, Part 40 A.
- The Motor Vehicle Act, B.E. 2522. (1979, May 12). *Government Gazette*, Vol. 96, Part 77, Special Issue, pp. 22.